کتێبی: مارکس لە ئێستادا

گفتوگۆی دەنگەکان
لەگەڵ نووسەران و ڕۆشنبیران
سەبارەت بە بیرمەندی گەورە کارڵ مارکس

بەشداربووانی ئەم مەلەفە:

-عەدنان کەریم – بێن لویس – دلێر محەمەد شەریف – هێندرێن
هێلیل تیکتین – جێگیبینس- جێسیکا کاسێ – کامیار سابیر
-کاروان عومەر کاکەسوور – پرۆفیسۆر لارس تی لی – مایکڵ مەکنەر
پێر ئاک وێستەرلاند – نزار عەبدوڵڵا – سەڵاح ئەحمەد
سیروان عەبدول – سیاوەش گودەرزی – سۆران ئازاد.

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...

گوێ ڕادێرە ئەی مارکسیست!! … مەری بۆکچین -4- … و: زاهیر باهیر

By Murray Bookchin
و: زاهیر باهیر

بەشی چوارەم:

بەکورتی ئیمە داوامان لێدەکرێت کە بگەڕێینەوە بۆ ڕابوردوو بۆ لە بەینچوونمان لەبری گەشە و ژیانمان بە ناچارکردنی هەژاندنی واقیعی ژیانمان. ئەم داوالێکردنەش بە ئومێدی هیوا و بەڵێنەکانیان لە فکرە کۆنە بەسەرچووە مردووەکانی تەمەنێکی پێشینەی بەدوور لە ئێستادە. داوامان لیدەکرێت کە کار بەو پرنسیپانە بکەین نەك بە

تەنها لە ڕووی تیئۆرییەوە بەسەرچوون بەڵکو بە هۆی پێشکەوتنی خودی کۆمەڵگەکە خۆشییەوە. مێژوو نەوەستاوە لەو کاتەوەی کە مارکس و ئەنگلس و لینین و ترۆتسکی مردوون، هاوکاتیش تەنانەت سادەترین ئاراستەش کە وێنە کێشراون لە لایەن بیرمەندەکانەوە بە دوایاندا نەهاتووە … هەرچەنێك زیرەك و چاك بووبێتن، هێشتا فکر و ئاوەزیان ڕیشەکەی لە چەرخی نۆزدە و یاخود سەرەتای ساڵانی چەرخی بیست دایە.

ئەمە خودی سەرمایەدارییمان دیوە کە ئەدای گەلێك وەزیفە دەدات و بەجێیان دەهێنێت (لەوانە گەشەکردنی تەکنەلۆجیا بە کۆمەککردن بە زیادکرنی کەرەستەکانی ژیان) کە ئەمە بە مەرجێکی سۆشیالیستی، دانراوە، " خۆماڵییکردنی " موڵکییەت و یەککەوتنی یاخود ئاوێتەبوونی دەوڵەت لەگەڵ ئابووریی لە هەر شوێنێکدا کە زەرووری بووبێت، بینیوە . چینی کرێکارانیشمان بینی کە بە " بریکاری یاخود دینەمۆی گۆڕانکاری شۆڕشگێڕانە" دادەنران کەچی بێ لایەنکراون کە تا ئێستاش هێشتا لە تەك هەیکەلی بورجوازیدا لە ململانێدان بە کرێی زیاتر، کاژێری کەمتری سەر کار هەروەها بیمە " جوزئییەکان، لاوەکییەکان" . ئاشکرایە کە ململانێی چینایەتی بە واتا کلاسیکییەکەی بەسەرنەچووە، بەڵکو کرێکاران چارەنوسی زیاتر تالوکەیی و هیلاکەتیان چێشتووە بە خۆگونجاندنیان و بەشداریکردنییان لە سەرمایەداریدا.

خەباتی شۆڕشگێڕانە لە ناو وڵاتانی سەرمایەداریی پێشکەوتوودا بەرەو زەمینەیەکی نوێی مێژوویانە، چووە، بووە بە خەباتی نەوانی نەوەیەك لە گەنجان، لاوان کە قەیرانی درێژخایەنی ئابوورییان، کولتور، بەها و بەنرخەتی قییەم، هەروەها دەسگەکانی نەوەی کۆن لە کۆنەپارێزان کە دید و سەرنجیان لەسەر ژیان بە هۆی کێشەی کەمی پێداویستیەکانەوە و تاوان و سازشکردن و ئەخلاقی سەر کار و هەروەها هەوڵدان بە زامنکردنی کەرەستەکانی ژیان، هیچ کام لەمانەیان نەدیوە.
دوژمنەکانمان تەنها دامەزراوە بورجوازییە بەرچاوەکان و جیهازەکانی دەوڵەت نین، بەڵکو هەڵوێست و دیدگایەکن کە کۆمەك و یارمەتیان پێدەدرێت لە نەوانی لیبراڵەکانا، سۆشیالدیمۆکراتەکانا، ئەوانەی کە دووی ماسمیدیای بەگێن کەوتون، پارتە " شۆڕشگێڕەکانی" ڕابوردوو کە ڕەنگە دەردەدار و زەرەرمەند بن بەقەدەر ئەوانەی کە دووی مارکسیزم وەکو دین کەوتوون، هەروەها کرێکارانێك کە لە ڕێگای ڕێکخستنی قوچکەیانەی کارگەوە هەیمەنەکراون، لە ڕێگای ڕۆتینیاتی پیشەسازییەوە، هەروەها لە ڕێگای ئەخلاقی سەر کارەوە. هەموو ئەمانە

دوژمنمانن.

خاڵێك كە لێرەدا هەیە یاخود گرفتەكە ئەوەیە كەرتبوون و دابەشبوونەكان لە ئێستادا هەموو هێزەكانی چینە كلاسیكییەكانیشی گرتۆتەوە، ئەمانە كۆمەڵێك گیروگرفتیان ورووژاندووە كە هیچ كام لە ماركسییەكان كە مەیل و ئاشنایەتی و نزیكییان هەیە لەتەك ئەو كۆمەڵانەی كە بە قۆناخی نوقسانیی پێداویستییەكانا تێپەڕیون، ناتوانن پێشبینی بكەن.

بەكورتی ئیمە داوامان لێدەكرێت كە بگەڕێینەوە بۆ ڕابوردوو بۆ لە بەینچونمان لەبری گەشە و ژیانمان بە ناچاركردنی هەژاندنی واقیعی ژیانمان. ئەم داوالێكردنەش بە ئومێدی هیوا و بەڵێنەكانیان لە فكرە كۆنە بەسەرچووە مردووەكانی تەمەنێكی پێشینەی بەدوور لە ئێستادا یە. داوامان لیدەكرێت كە كار بەو پرنسیپانە بكەین نەك بە تەنها لە ڕووی تیئورییەوە بەسەرچوون بەڵكو بە هۆی پێشكەوتنی خودی كۆمەڵێكە خۆشییەوە. مێژوو نەوەستاوە لەو كاتەوەی كە ماركس و ئەنگلس و لینین و ترۆتسكی مردوون، هاوكاتیش تەنانەت سادەترین ئاراستەش كە وێنە كێشراون لە لایەن بیرمەندەكانەوە بۆ دوایاندا نەهاتووە … هەرچەنێك زیرەك و چاك بووبێتن، هێشتا فكر و ئاوەزیان ڕیشەكەی لە چەرخی نۆزدە و یاخود سەرەتای ساڵانی چەرخی بیست دا یە.

ئەمە خودی سەرمایەدارییمان دیوە كە ئەدای گەلێك وەزیفە دەدات و بەجێیان دەهێنێت (لەوانە گەشەكردنی تەكنەلۆجیا بۆ كەمككردن بۆ زیادكرنی كەرەسەكانی ژیان) كە ئەمە بە مەرجێكی سۆشیالیستی، دانراوە، " خۆماڵیكردنی " موڵكییەت و یەككەوتنی یاخود ئاوێتەبوونی دەوڵەت لەگەڵ ئابوریی لە هەر شوێنێكدا كە زەرووری بووبێت، بینیوە . چینی كرێكارانیشمان بینی كە بە " بریكاری یاخود دینەمۆی گۆڕانكاری شۆڕشگێڕانە" دادەنران كەچی بێ لایەنكراون كە تا ئێستاش هێشتا لەتەك هەیكەلی بورجوازیدا لە ململانێدان بۆ كرێی زیاتر، كاژێری كەمتری سەر كار هەروەها بیمە " جوزئییەكان، لاوەكییەكان" . ئاشكرایە كە ململانێی چینایەتی بە واتا كلاسیكییەكەی بەسەرنەچووە، بەڵكو كرێكاران چارەنوسی زیاتر تالوكەیی و هیلاكەتیان چێشتووە بە خۆگونجاندنیان و بەشداریكردنیان لە سەرمایەداریدا.

خەباتی شۆڕشگێڕانە لە ناو وڵاتانی سەرمایەداریی پێشكەوتوودا بەرەو زەمینەیەكی نوێی مێژوویانە، چووە، بووە بە خەباتی نەوانی نەوەیەك لە گەنجان، لاوان كە قەیرانی درێژخایەنی ئابووریان،

کولتور، بەها و بەنرخێتی قییەم، هەرەوها دەسگەکانی نەوەی کۆن لە کۆنەپارێزان کە دید و سەرنجیان لەسەر ژیان بە هۆی کێشەی کەمی پێداویستیەکانەوە و تاوان و سازشکردن و ئەخلاقی سەر کار و هەروەها هەوڵدان بۆ زامنکردنی کەرەسەکانی ژیان، هیچ کام لەمانەیان نەدیوە. دوژمنەکانمان تەنها دام□زراوە بورجوازییە بەرچاوەکان و جیهازەکانی دەوڵەت نین، بەڵکو هەڵوێست و دیدەگایەکن کە کۆمەك و یارمەتیان پێدەدرێت لە نێوانی لیبراڵەکانا، سۆشیالدیمۆکراتەکانا، ئەوانەی کە دووی ماسمیدیای بۆگەن کەوتون، پارتە ” شۆڕشگێڕەکانی” ڕابوردوو کە ڕەنگە دەردەدار و زەرەرمەند بن بەقەدەر ئەوانەی کە دووی مارکسیزم وەکو دین کەوتوون، هەروەها کرێکارانێك کە لە ڕێگای ڕێکخستنی قوچکەیانەی کارگەوە هەیمەنەکراون، لە ڕێگای ڕەوتینیاتی پیشەسازییەوە، هەروەها لەڕێگای ئەخەلاقی سەر کارەوە. هەموو ئەمانە دوژمنمانن.

خاڵێك ک□ ل□□ر□دا هەیە یاخود گرفتەکە ئەوەیە کەرتبوون و دابەشبوونەکان لە ئێستادا هەموو ڕیزەکانی چینە کلاسیکییەکانیشی گرتۆتەوە، ئەمانە کۆمەڵێك گیروگرفتیان وروژاندووە کە هیچ کام لە مارکسییەکان کە مەیل و ئاشنایەتی و نزیکییان هەیە لەتەك ئەو کۆمەڵانی کە بە قۆناخی نوقسانیی پێداویستییەکانا تێپەڕیون، ناتوانن پێشبینی بکەن.

درێژەی هەیە

....

ژیانەوە – یەکەم ڕۆژنامەی ڕوو زەردی کـــــوردی 1924_ 1926 و بڵاوکەرەوەی ” عێراقچیەتی “

سەلام ناوخۆش

دەروازە

لە مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردیدا ئاماژە بە ڕۆژنامەی " کوردستان " دەکرێت ، کە ڕۆژنامەی ئۆپۆزسیونی کوردیە کە لە دەرەوەی کوردستان دەرکراوە ، هەروەها ئاماژە بە ڕۆژنامەی " پێشکەوتن " دەکرێت ، کە یەکەم ڕۆژنامەی کوردیە لە کوردستان دەرچوو بێت . ئەو هەموو " یەکەم"-ـە پانتاییەکی فراوان لە ڕۆژنامەگەری کوردی دەگرێت .
لەم کورتە وتارەدا دەمەوێ ڕۆناکی بخەمە سەر یەکەم ڕۆژنامەی ڕوو زەردی کوردی لە شاری کوردی ، بنکەی بەرخوردانی سەدەی بیستەم .

ناساندنی ڕۆژنامەی " ژیانەوە "

ڕۆژنامەی " ژیانەوە " لە پاش ڕۆژنامەی " تێگەیشتنی ڕاستی " و " پێشکەوتن" ، ئینگلیز یەکەم ڕۆژنامەی خۆی بە قەڵەمی کوردی دەرکرد .جەباری 1970،ل86_87 دەربارەی ڕۆژنامەی ژیانەوە دەنووسێت : " ڕۆژنامەیەکی وێژەیی هەفتانەی کوردی بووە ، کاربەدەستانی میری لە 18 \ 8 \ 1924 لە سلێمانی دەریان دەکرد ، هەر لە ژێر ئەو ناونیشانە مایەوە هەتا ڕۆژی 14 \ 1\ 1926 پەنجا و شەش ژمارەی لێ دەرچووو . عومەر 2001 ، ل121 لە ماستەرنامەکەیدا ئاماژە بە لەرزێکی شوناسی ئەو تەنە نامۆیە لە شاری سلێمانی دەکات ، کە هەتا درەنگانێك نەیتوانیوە لە سەر پێناسەیەك ، لێگۆیەك لەنگەر بگرێت : لە ژمارە یەك ئەم دەستەواژەیە نووسرا بوو : ئەم غەزەتەیە غەزەتەیەکی حکومەتییە هەفتەی جارێك دەردەچێت ، کەچی لە ژمارە شازدە و حەڤدە بووە :ئەم غەزەتە یە غەزەتەیەکی حکومەتییە و هەفتەی دوو جار دەردەچێ . لە ژمارە هەژدە ئەو دەستەواژەیە گۆڕدرا بوو بە ئەم غەزەتەیە غەزەتەیەکی سیاسی ، ئەدەبی ئیجتیماعییە ، هەفتەی دوو جار دەردەچێت . لە پاشان لە ژمارە 20 هەتا 56 ، کە دواین ژمارەیە بەو ناوە ، ژیانەوە ، دەستەواژەکە بووە :ئەم غەزەتەیە غەزەتەیەکی سیاسی ، ئەدەبی ، ئیجتماعییە هەفتەی یەك جار دەردەچێ."

بە پێچەوانەی عورفی ڕۆژنانەنووسی رۆژنامەی ژیانەوە ناوی سەرنووسەر لە سەر نەبوو ، بەڵام لە ژمارە 37ەوە دەردەکەوێت ، کە جەمیل صائیب ، دوژمنی سەرسەختی شێخ مەحموود و نووسەری نۆڤلیتی لە خەوما سەرنووسەری بووە . ئەو نوڤلێتە ، کە دژ بە ئایدیۆلۆژیای هزری و سیاسی شێخ مەحموود بوو ، لە ژمارە 28 هەتا دوا ژمارەی ژیانەوە بە زنجیرە لەوێی بڵاوکردەوە هەروەها بەشەکانی تری لە ڕۆژنامەی ژیان ، جێگرەوەی رۆژنامەی ژیانەوە ، بڵاوکردەوە.
ئەوەی جێگەی سەیر و تێڕامانە ، ڕۆژنامەی ژیانەوە تەنها مانگێك

دوای ڕۆژنامەی ئومێدی ئیستقلال دەرچوو ، ڕۆژنامەکە یەکەم ڕۆژنامەی کوردی بوو بە زمانی کوردی قسە و جوڵنی بە شۆڕشی کوردی ئەوسا دەدا ، هەروەها لەمە خەتەرناکتر یەکەم ڕۆژنامە بوو باسی لە عێراقیبوون و کوژاندنەوەی سەربەخۆیی دەکرد ، بە دیدی یەکێ لەو نووسەرە کوردە عێراقچیانە ، ڕۆژنامەی ژیانەوە سەرەتای قۆناغێکی نوێ بوو ، عومەر ، ل118 !

کەواتە ڕۆژنامەی ژیانەوە چ وەك ئایدیۆلۆژیای هزری یا سیاسی تەواو دژ بە شێخ مەحمود بوون.

ئینگلیز و ڕۆژنامەی ژیانەوە

کەس گومانی لەوەدا نیە بزاڤەکەی شێخ مەحموود نیمچە بنەماڵەیی و دەرەبەگی بوو . زۆر گرینگیش بوو چاوێکی ڕەخنەیی بۆ ڕەوشەکە هەبێت بۆ ئەوەی تەنیا لە نوخبەیەك قەتیس نەبێت . بەڵام وەك مەسعود موحەمەد وتەنی خودی فیودالی وەك سیستەم لە نێو کورددا نەبووە ، هەندێ نوخبەی منەوەر لە وردە بۆرژوای کورد چەندەهای بنەماڵەی ناوزەدکراو بە دەرەبەگ یا مەلاك و زەویدار ، هەندێ لەوانە ژیانی خۆیان کردۆتە قوربانی " کوردایەتی " کەچی زۆر وردە بۆرژوا و منەوەری کورد ژیانی خۆی کردۆتە قوربانی " عێراقچیەتی " بە نیازی ئەوەی سەنترالیزم ، لیبرالیزم یان سۆشیالیزمی بۆ بە بەرهەم دێنێ .

ئینگلیز خۆی لەو وردە بۆرژوا و منەوەرە کوردە دەگەڕا ، هەر بۆیە جەمیل صائب هەر چەند هەفتەیەك دوای کەوتنی سلێمانی ، کەرکوکی بەجێهێشت و گەڕایەوە سلێمانی ، هەر مانگێك دواتر ڕۆژنامەی ژیانەوەی دەرکرد (عومەر ، 2001 ، ل162).

ئینگلیز دەرکی بەوە کرد ، کە بە ڕۆژنامەی وەك تێگەیشتنی ڕاستی و پێشکەوتن ئامانجی خۆی لە سلێمانی ناپێکێت ، بۆیە بیری لەوە کردەوە کە بە " منەوەر"ی کورد لە نوێنەری سیاسی کورد بدات . تۆ سەیر بکە تەنها یەك مانگ لە نێوان کەوتنی " ئومێدی ئیستقلال " و " ژیانەوە " هەیە . جەباری 1970 ، ل86 هەروەها خەزنەدار و زەنگەنە 2011 ،ل 39 دەنووسن : پاش داگیرکردنی شاری سلێمانی لە مانگی تەمووزی 1924 ، ڕۆژنامەی " ئومێدی ئیستقلال " پەکی کەوت و ڕۆژنامەگەریی سیاسی لە کوردستانی باشوور لە بەر چاوان نەما و بزر بوو…"

ڕاستە ڕۆژنامەی ئومێدی ئیستقلال زمان حالی حکومەتی شێخ مەحموود بوو ، سەرنووسەری نوێی ڕۆژنامەکە ، حسێن نازم ، هەم وشەی " سیاسی" لە سەر ڕۆژنامەکە لابرد ، هەمیش لە ژمارە چواردەوە

ویستویەتی خۆی لە گێچەڵی سیاسەت دوور بگری ، وەك لە نووسینەکەی ژمارە چواردە دا هاتووە : ” تەعەرووزی سیاسات ناکەم مەباحیس و مەقالاتێك کە لزومی بۆ بۆ سیاسەت و سەلامەتی مەملەکەت قبوول و دەرجی ناکەم !”

سیاسەتی ئینگلیز ئەوە بوو شتێك نەبێ بە ناوی ” حوکومەتی کوردی “ەوە ، بەڵکو سلێمانی وەك شارەکانی دی کوردی ببێتە بەشێك لە دەوڵەتی عێراق ، با بزانین ڕۆژنامەی ژیانەوە چۆن ئەو سیاسەتەی ئینگلیزی بە زۆربەی منەوەری کوردی لە کوردستان بەرجەستە کرد.

ئەو ڕۆژنامەیە، سەرەتای مێتەکەی لکاندنی باشووری کوردستانی بە عێراق لێکەوتەوە، بە جۆرێك وەك خەزنەدار و زەنگەنە دەنووسن : بە کەوتنی ئومێدی ئیستقلال و دەرچوونی ژیانەوە : ڕۆژنامەگەریی سیاسی لە کوردستانی باشوور لە بەر چاوان نەما و بزر بوو ” هەروەها جارێکی تر ئینگلیز و عێراق بە درێش ئاماژەیان بە دەوڵەتی کوردی نەکرد.

لە مەسەلەی لکاندنی باشووری کوردستان بە عێراقدا زۆربەی نووسەری کورد ئینگلیز خەتابار دەکەن ، بە دەگمەن ئاماژە بەوە دەکەن کە بەشێك لە منەوەری کورد ئامرازی ئەو سیاسەتەی ئینگلیز بوون .

ئەمین (2002 ، لە ل344) کتێبی ژیان ، بە تەمەنترین ڕۆژنامەی کوردی ، دەنووسێت : هۆی بڵاوبوونەوەی ئەم غەزەتەیە ئینگلیز دەیویست بە کورد بڵێت : ئێوە تازە بەشێك دەبن لە عیراق و دەبنە هاوڵاتی عیراقی.

گەرچی ئەو ڕۆژنامەیە هەندێ داهێنانی لە ئەلفبێی کوردی کرد ، بەوەی نیگاری بۆ دەنگی کوردی پێشنیار کرد ، لەوانە :

- پیتی (ژ) لە ژیانەوە.
- پیتی (چ) لە چاپخانەوە، چاوپیکەوتن ، چاوبکەنەوە.
- پیتی (پ) لە پی و قدم ، پارچە پارچە..هتد (ناوخۆش 2019 ، ل30)
- ئەو خزمەتە زمانەوانییە هەر بۆ خۆی لە چاوی خەڵك کردن بوو ، ئەگەرنا وتارەکانی هەر بۆ ناشرینکردنی ئەزموونەکەی شێخ مەحموود بوو . ئەمین(2002،ل358-359)چەند وێنەیەك لە نووسینەکانی ژمارە:(سێ و پێنج وبیستویەك…هتد دەربارەی ناشیرینکردنی شێخ دەهێنێتەوە :
- اخو امجارەش لە پاش ئەمانەش چاو ناکینەوە؟
- مودەتیك بو شێخ مەحمود و جەردەکانی مەعیەتی لە تەعجیزاتی بەعزی فقیر و فوقەرا.

▪ حیشمەتئاب مەلیکە دروزنە.

ئەو قسانە نوێ بوون لە کۆمەڵگای کوردی ، بەوەی بیرۆکەی "ڕەخنەی شرۆڤەی ئاخاوتن" ئەوها بەر قەرار بکرێ ، بەرژەوەندی سیاسی وا بکات زمانیش بە سیاسی بکرێت ."

جەباری 1970 ، ل86 دەربارەی ئامانجی ڕۆژنامەکە دەنووسێت :" ڕۆژنامەی ژیانەوە بۆ سود و تەلەکەبازی ئینگلیز لە لایەن چەند کەسێکی بەکرێگیراو ەوە سەرپەرشتی دەکراو وتاری تێدا دەنووسرا ." عبدالرەقیب یوسفی شوێنەوارناس پاش زیاتر لە سی ساڵ لە قسەکەی جەباری

لة ل36ى كتيَبي(بةلَطةنامةكاني حكومةتي شيَخ مةحمود) باس لةوة دةكات كة ثاش حكومةتةكاني شيَخ مةحمود 1918 و 1922-1924 هةلَوةشانةوة زؤربةى منةوةرى كوردي لة شيَخ كةوتنة تةقة ، بؤ نموونة رؤذنامةى(ذيان)، كة شارةواني سليَماني سالَ و نيويـَك زياتر لةو سةردةمة بةدواوة و لة سايةى حوكمي ثاشايةتي عيَراقدا دةريكردووة، بة ناهةق كةوتووةتة ناوزراندني شيَخ و حكوومةتةكةى…"

جگە لە جەمیل صائیب ، نووسەرانی نەیاری شێخ لەو ڕۆژنامە کۆبوونەوە ، هەندێك بە نازناو هەندێکی تر بەناوی خۆیان شیعر و نووسینیان بڵاوکردەوە ، لەوانە ئەحمەد موختار بەگی جاف ، فائق بێکەس ، مەحمود جەودەت ، ئەحمەد تۆفیق…هتد (عومەر 2001 ، ل121_122)

هۆکارەکانی دروستبوونی عێراقچیەتی

هەر لە سەرەتای دروستبوونی دەوڵەتی عێراقەوە قسە لە سەر بیرۆکەی عێراقچیەتی کراوە ، هەر لە قۆناغێکدا هۆکارێك بە هۆکار زانراوە بۆ ئەو بیرۆکە نەزۆکە :

هۆکاری ئابووری

ئابووری شادەماری ئیستقراری وڵاتە . لە وڵاتدا دوو چین هەن زۆر جێگای متمانەی سیاسی نین ، ئەوانیش چینی سەرەوە و وردە بۆرژوای سیاسین کۆمەڵگا . پیاو ماقووڵ و ئەشراف خاوەن پاڵپشتیەکی ئابوورین ، بەرژەوەندی خۆیان لە ئیستقراری سیاسی دەبیننەوە . ڕەفیق حیلمی لە یاداشتەکانیدا ئاماژە بەوە دەکات کە ئەوانەی باوەڕیان بە عێراقچیەتی هەبوو ، ئەشراف و مەلاك و توجارەکان بوون . لە ئەنجامدا پاش لکاندنی کوردستان بە عێراق ئەشرافی بێ وەتەن ، عەوامی مەفتوونی وەتەن دروست بوو .

پاش شەشی ڕەشی ئەیلول ی بەر دەرگای سەرا چەندان شاعیری وەك پیرەمێرد و حەمدی و بێکەس ، گۆران …هتد بە شیعر وەجواب

هاتن ، بەڵام نایب و ئەشراف و مەلاکی کورد بەرەو بەغدا بەڕێکەوتن .

هۆکاری نەوت

زۆر قسە لە سەر ئەوە کراوە ، کە هەبوونی نەوت لە کەرکوك هۆکار بووە بۆ ئەوەی ئینگلیز کوردستان بە عێراق بلکێنێت .

هۆکاری مەزهەبی

سەبارەت بە عەرەبی عێراق ، زۆربە شیعە مەزهەبە ، جا بۆ ئەوەی ئینگلیزی پارسەنگی سوننە لە عێراق بپارێزێت ، کوردستانی بە عێراقەوە لکاند، کە زۆربە سوننە مەزهەبن .

ئەو سێ هۆکارە زۆر قسەی لە سەر کراوە بە جۆرێك کتێبێکی مێژوویی کورد نییە ئاماژەی بەو هۆکارانە نەکرد بێت .

هۆکاری منەوەربوون ، هۆکارێکی کوردییە بۆ خۆ بە ستنەوە بە عێراق . ڕەفیق حیلمی لە بەشی یەکەمی یاداشت دەنووسێت :

منەوەر لای عەوامی خەڵك بۆ دینەکان بوون . ئەشراف و نایبی کوردیش لای پیرەمێردی شاعیر ” هەرزە وەکیلی شاری خامۆشان ” بوون .

فائق بێکەس دەربارەی منەوەر و ئەشرافی کوردی دەڵێت :

منەوەر زۆری هەر لەبەر نانی وەتەن ئەفرۆشێ بە یەك تارانی
ئەخاتە ژێر پێ دین و ئیمانی کاکە خوا ئیشی نابەجێ ناکا
....
ئەشرافمان هەموو بێ ڕێح و سستن دەخیلە پشتیان هیچ پێ مەبەستن
هەموو ناکێك و پارە پەرستن....دیوانی بێکەس ، ل49

قوڵبەسەریەکەی کورد لەوەدا بوو ، زۆربەی نووسەرەکانی مەست بوون ، نایبەکانیشی وڵات فرۆش و پارەپەرست ...ئەو دوو دیاردەیە بە درێژی لە یاداشتی ڕەفیق حیلمی و بیرەوەریەکانی هاوار تۆمار کراون (، هاوار ، ل260 ، حەسەنپوور ، ل169).

ڕۆژنامەی ژیانەوە شتە نهێنیەکانی نایب و نووسەری وڵات فرۆشی بۆ عەوام ئاشکرا کرد . زۆر بە ڕاشکاوی لە مەملکەتەکەی شێخ بانگەشەی عێراقچیەتی بە گوێی هەمووان‌دا .

جگە لە خودی ڕۆژنامەکە وئەو نووسەرانەی لە ڕۆژنامەی ژیانەوە لە شێخ مەحموود کەوتنە تەقە ، لێرەدا دەمانەوێ ئاماژە بە هەژموونی گوتاری ژیانەوە بکەین لە سەر چەند منەوەرێکی کورد لە دەرەوەی ژیانەوە .

یەکەم . تۆفیق وەهبی

زمانزانێکی دۆستە ئینگلیز بوو ، زۆر لە شێخ دوور نەبوو ، بەڵام ئایدیۆلۆژیاکەی دوور بوو لە شێخ نزیك بوو لە ئێنگلیز ، بۆیە ئینگلیز کردیە موتەسەریفی سلێمانی هەروەها مەعاریفی عێراقی داوای لێکرد شتێك ئامادە بکات لە سەر ڕێزمان و دەستوری زمانی کوردی (حەسەنپوور 2015 ، ل162) ئینگلیز منەوەرێکی دەویست بۆ ئینگلیز کار بکات ، نەك بۆ دۆز و زمانی کوردی ، بۆیە وەك خۆی بۆ حەسەنپوور دەگێڕێتەوە :" پاش ئەوەی بەینمان لەگەڵ ساطع الحصری لە وەزارەتی مەعاریف تێکچوو ، مەلایەکی بە ناوی صدقی کابان بانگ کرد و دوو صەد ڕووپیەیان دایێ ، کابانیش شتێکی نووسی بەناوی موختەصەری صەرف و نەحوی کوردی ." موتەعەهیدی حکوومەتیان بە لا نا . لەوە زیاتر بە حوکمی ئەوەی تۆفیق وەهبی وەك موتەسەریفێکی سلێمانی سکاڵا و عەریزەیەکی لە ڕۆژنامەی سلێمانی بڵاوکردۆتەوە ، جگە لەوەی لە موتەصەریفی وەدەریان ناوە هەروەها مەجبور کرا لە سلێمانی نەمێنێ و لە بەغدا بژی هەروەها ماڵەکەی بپشکێنرێ و ڕاپێچی زیندان بکرێ (حەسەنپوور ، ل162_163)

دووەم . مستەفا پاشای یامولکی و ماجید مستەفا

ئەو دووە لە نزیکەکانی شێخ بوون . ئەوانیش هەرزوو لە شێخ هەڵگەڕانەوە و بوونە عێراقی . ئەمین ، 1999 ، ل16 ی کتێبی سەردەمی قەڵەم و موراجەعات دەنووسێت :" لە هەڵبژاردنی 1928 دا زۆر کەس خۆیان ناودێر کرد ، لەوانە مستەفا پاشای یامولکی کە لە کابینەکەی شێخ مەحموود دا وەزیری مەعاریف بوو هەروەها ماجید مستەفا کە تا ساڵی 1927 یەکێ لە هاوکارە نزیکەکانی بوو ."

مستەفا یامولکی تەنیا دوو مانگ پێش گەڕاندنەوەی شێخ لە هیند ، لە سەردەمی ئیدارەی مێجەر سۆن بە نهێنی لە بیستویەکی تەمووزی 1922 یەکەم کۆمەڵەی کوردی لە باشووری کوردستان دامەزراند. شەریف 2007 ، ل131 کۆ دەنووسێت کۆمەڵەکەی یامولکی ناوی کۆمەڵەی کوردستان بوو ئامانجی سەرەکی بریتی بوو لە پاڵپشتیکردنی جولانەوەکەی شێخ مەحموود ، کەچی کە چووە بەغدا بووە عێراقچی خۆی ناودێر کرد ببێتە ئەندام لە پەرلەمانی عێراقی .

سێیەم

فائیق بێکەس ، زێوەر هەتا پیرەمێرد

فائیق بێکەس ناسراو بوو بە ئەبو نەواسی کوردی و زێوەر و پیرەمێرد ناسراو بوون بە دینداری دوورە سیاسەت . پرسی عێراقچیەتی بووە مەسەلەیەکی حەتمی چونکە پاش خۆبەدەستەوەدانی شێخ لە 13ی مایسی 1931 دا لە پێنجوین تۆماری خەباتی سیاسی [illegible]

[illegible]) [illegible]
[illegible] : [illegible] 1924 [illegible] (150[illegible] 1999
[illegible] : [illegible] ” [illegible] ” [illegible]
[illegible] ” [illegible] “
[illegible] 1948 [illegible] : [illegible]
99-98[illegible] … [illegible]
[illegible] ژیان بوونە مەدرەسەی بە عێراقیبوون ، بە جۆرێك عێراقچییەتی بووە پلاتفۆرمی كۆمەڵەی سیاسی كورد وەك كۆمەڵەی ماركسسی –لینینی ، ئاڵای شۆڕش هەر كاری لە سەر عێراقچییەتی دەكرد .

ئەنجام

ڕۆژنامەی ژیانەوە سەرەتای دەركەوتنی عێراقچییەتی و نەفرین كردن بوو لە سەربەخۆیی . ڕقبوون لە دەرەبەگ و شێخ و مەلا چاوی هەندێك لە منەوەری كوردی كوێر كرد و دەستیان دایە ” خەباتی ” قەڵەم بۆ لكاندنی كوردستان … ئەو لكاندن و عێراقچییەتە ماڵوێرانی كوردی لێكەوتەوە و خەونی خانی و زەمەنی شێخی لە گۆرنا.

ژێدەر

ئەمین ، نەوشێروان 1999 سەردەمی قەڵەم و موراجعات 1928_1931. سلێمانی : سەردەم .
ئەمین ، نەوشێروان 2002 ژیان . سلێمانی : سەردەم.
بەكر ، سەلام ناوخۆش 2015 مێژووەك لە پەرتەوازەیی . هەولێر : هیڤی .
بەكر ، سەلام ناوخۆش 2019 كاریگەری قورئان لە سەر زمان و ئەدەبی كوردی . توركیا : لە بڵاوكراوەكانی دەزگای تەفسیر.
جەباری ، عبدالجبار 1970 مێژووی ڕۆژنامەگەری كوردی . كەركوك : چ

شارەوانی کەرکوك.
حەسەنپوور ، ئەمیر 2015 سەدەیێك خەبات لە پێناوی زمانی کوردیدا .
سلێمانی : لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ژین .
خەزنەدار ، ج وە زەنگەنە ، ع 2011 ئینسایکلۆپیدیای ڕۆژنامەگەریی
کوردی . هەولێر : لە بڵاوکراوەکانی گۆڤاری ڕۆژنامەنووس.
شریف ، عبدالستار طاهر 2007 الجمعیات و المن و الاحزاب الکوردیە
فی نصف القرن ، ط2 . السلیمانیة :؟
عومەر ، فاروق علی 2001 ڕۆژنامەگەریی کوردی لە عێراقدا ، و.تاریق
کارێزی . هەولێر : لە بڵاوکراوەکانی موکریانی.
دیوانی بێکەس ، کۆکردنەوەی ئومێد ئاشنا . سنە : انتشاراتی
کوردستان.

• ژمارە یەکەمینی ڕۆژنامەی (ژیانەوە)لە هەژدەی ئابی 1924 لە سلێمانی دەرچووە ، بەم ناوە تا 56 ژمارە بەردەوام بوو کە دەکاتە 14 \ 1 \ 1926 هەر هەفتەیەك دوای ئەو مێژووە ڕۆژنامەکە ناوی بووە (ژیان) هەتا 1\3 \ 1938 ، بەم ناوە (553) ژمارە ی لێ دەرچوو (بڕوانە عومەر 2001 ، ل121-127) هەروەها ئەمین (2002 ، ل321).

شیعر – دوایەمین پەیڤی مانگ – موکەڕەم ڕەشید تاڵەبانی

دوایەمین پەیڤی مانگ

- موکەڕەم ڕەشید تالە́بانی
- بابەت: شیعر بە)کوردی عەرەبی(–
- تیراژ:) 055 (دانە
- نرخ:) 0555 (دینار
- چاپخانەی شەهاب هەولێر –
 9506 هەولێر هەرێمی کوردستان. – / * ژمارەی سپاردن 956

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن ......

پیاوانی خودا … ئارام جەلال

مێژووی ئەم رۆژه□□ا□ت□
شەڵاڵە لە خوێنی من
لە دەرگای کامە سەدەوە بێیتە ژوورەوە
خوێنی من لە دەروازەکانیدا دەبینیت
لەوەتەی ئیسلام هەیە
بە شمشێری ئەبا عوبەیدەو سەعد
سەری من دەپەڕێنرێت
ئیسلام ئایینی هەموتانە من نەبێت
ئەی نابینی سوڵتان سەلیم
وا دیسانەوە لە رۆژئاوای و□ا□ت□وە
بە هەمان شمشێری خەلیفە
کەوتۆتەوە دەستبڕینم
ئەوەتا قەعقاع
لە حیجازەوە گەیشتۆتەوە نەینەوا
قەعقاع خۆیەتی
بە هەمان ئاڵای مێژووەوە
بە هەمان ریش و
بە هەمان نەشیدەوە
دیسان سەر دەپەڕێنێت
بەڵام ئەمجار سەر هەر سەرە
چ پیاو بێ
چ ژن
چ مناڵ
کوبانی
تۆ برینێکی قەتماغە بەستووی دێرزەمانی
تۆ هەمان لاشەی کوژراوی میتانی
کە ئێستا خوێنی گەرم و تازەت لێدەچۆڕێت
دەورت گیراوە بە ئاڵای ڕەش
ئەو هێزە

هەمان هێزی ئەبا عوبەیدەی جەڕاحە و
ڕۆژانە شمشێری زیاتری لە خەلیفە دەوێت
کوبانی
ئاخر مێژوو دەبێت چەند جار تۆ بنوسێتەوە چەند جار؟
چەند جار و هەمووی وەک یەک
هەمووی هاوشێوە
ئەبا عوبەیدە، هەر هەمان ئەبا ئەبا عوبەیدەیەو
ئەو دەنگەی کە لەدەورت دێت
هەمان دەنگ و هەمان زمان و
هەمان رستەی سووری مێژووە
{إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم بأن لهم الجنة
يقاتلون في سبيل الله فيقتلون ويقتلون}
بەڵێنی اللە یە و
لەوەتەی کورد هەیە
جەه□ن□می بۆ داخراوە لە پێناو بەهەشتی خەلیفەدا
کوبانی
ئەوەی لەتۆدا گۆڕاوە تەنها ژنەکانتە
ژنەکانت چیدی کەنیزەکی خەلیفەنین
چیدی غەنیمەی دەستکەوتوی
موجاهیدێکی برسی نین
ژنەکانت، قارەمانە ژنی مێژوون
ئەوەی لە ژنەکانتا خەلیفە دەستی دەکەوێت
لاشەیەکی خوێناوی ساردەوەبووی کوژراوە
ئەوەی دەستیان دەکەوێت سەرێکی بڕدراوە
ژنەکانت
ئەو ژنە بەشەرەفە یۆنانیانەی مێژوونین
کە لەتاو سوپای خەلیفە
لە دەستی چەکداری برسی عوسمانی
لە شاخە بەرزەکانی کرێتاوە
خۆیان هەڵدەنە خوارەوە…
ژنەکانت لە سەنگەرا
دەست بە تفانگ لەناو شەڕا
تا دوا هەناسە
گوللە دەنێن بە دڵی چەکدارانی خواوە
کوبانی
ئەی شارە تەنیاکەم
دەبینیت چۆن بە بەرچاوی دونیاوە دەتکوژن

مافی مر□ق و ناتۆ و
هەموو هەموو دونیا
بە چەپکێ گوڵەوە وەستاون و
چەوەڕوانی مەرگی تۆدەکەن
دەبینیت دونیا چەند بێ ڕەوشتە چەند
ئاخر تۆ کێت هەیە
ئەی شاری بێ کەس
تۆ خواشت نییە خوا، پەنای بۆ بەریت
کێ دڵی دێت لەبەر تۆ
سوڵتان سەلیم لەخۆی بڕەنجێنێت کێ؟
قڕت دەکەن و هەموو دونیا بێدەنگە
قڕت دەکەن و ئەو شمشێرەی لەسەر گەردنتە
شمشێری نیوەی دونیایە و
شمشێری دەیا وڵاته بە دەست سەعدەوە
ئەوە شوێن خەنجەری
خواو خەلیفەیە بە لەشتەوە…

بۆ گەر لەگەڵت نەبم.. بە دژ و دومنم دەزانیت..؟! … رەزا شوان

هەر مرۆڤێک کە لەدایک دەبێت، بە ر□م□□کی و زگماکی بە کۆمەڵێک خەسەڵەت و جیاوازی تایبەتییەوە لە دایک دەبێت، کە هەندێ لەم خەسڵەتانە بۆماوەیین. جیوازی لە جەستە و رووخساردا، لە رەنگ و دەنگدا، لە هۆش و بیر و زەین و زیرەکیدا.
جیاوازی و هەمەڕەنگی، مایەی خێر و خۆشی و خۆشەویستییە، هۆیەکی داهێنان و گەشەکردن و پێشکەوتنە. نەک مایەی ناخۆشی و شەڕ یەکترقبووڵنەکردن و دواکەوتن.
کەواتە جیاوازی لە نێوان مرۆڤدا دیاردەیەکی سروشتییە، جیاوازی لە بیرەڕا و باوەڕ و بۆچووندا. جیاوازی و فرە را و بیرۆکە و

بۆچوون، پاڵنەر و هاندەری مرۆڤن بەرەو چارەسەرکردنی گرفت و کێشەکان.
هەریەکە لە ئێمە، بیر و بیرۆکە و هۆش و را و بۆچوون و روانینی خۆمان هەیە. هەرچەند رێکیش بکەوین، بەڵام گرانە کە بتوانین هۆش و بیرمان یەکبخەین.
گەر یەکێک بە پێچەوانەی راو و بیرۆکە و بۆچوونەکانی من بێت.. ئەوە ناگەیەنێت کە ئەو کەسە رقی لەمە و دژایەتیم دەکات و ئیرەییم پێدەبات. یان بە پێچەوانەوە. لەوانەیە ئەو کەسە دەرگایەیەک یا زیاترم لێبکاتەوە، کە بە بیر و بە خەیاڵی مندا نەهاتوون و پەیم پێ نەبردوون.. بیر و بۆچوونەکانی زیاتر سوودم پێببەخشن.
وەکوو چۆن پەنجەکانی دەستمان وەکوو یەکنین، مرۆڤەکانیش لە بیر و بۆچوون و رۆشنبیری و رەوشت و رەفتار و ئاستی ئەدەبی و زانست و زانیاری وەکوو یەکنین.
تەنانەت لە نێوان رۆشنبیرەکانیشدا جیاوازی هەیە.. هەمان را و بۆچوونیان نییە.
پێویستە دان بەم راستییەشدا بنێین، کە کەسمان لە سکی دایکماندا فێرنەبووینە.
پێویستییەکانی ژیان ناچارمان دەکەن، کە لەگەڵ هەموو جۆرە کەسێتییەکدا، بە شێوازێکی دروست و دیپلۆماسیانەی سەرکەوتوو، رەفتاربکەین و بگونجێین. ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت، کە لەگەڵیاندا رێکبکەوین و هاوڕابین لەگەڵیاندا. هەندێ جار هاوڕادەبین و رێکدەکەوین.. هەندێ جاریش رێکناکەوین و هاوڕانابین و را و بۆچوونەکانمان لەیەکەوە دوورن و دوو ئاراستەی جیاوازمان دەبێت.. بەڵام ئەوەی پێویستە کە هەردوو لامان پێبەندی بین، رێزگرتن لە را و لە بۆچوونەکانی یەکتری و لە قبووڵکردنی یەکتری و باوەڕبوون و دانان بە رای جیاوازدا.. کە ناڵێت کە را و بۆچوونەکانی من راست و دروستن و ئەوانەی ئەوە هەڵەن.. یا بە پێچەوانەوە، دەشێ من هەڵەبم و را و بۆچوونەکانی ئەوە راستبن و باوەڕیان پێبکەم و هەڵەکانم راست بکەمەوە.. پێویستیشە بە روویەکی گەش و خۆشەوە، بە هێمنی و شێنەیی دیالۆگ و گفتوگۆ بکەین و بە شێوازێکی ئەدەبی رەخنەبگرین و بە زمانی گوڵ را و جیاوازییەکانمان دەربخەین.
خۆ ئەگەر هاوڕا و هاوبۆچوونیش نەبین و رێنەکەوتین و نەگەیشتین بە ئەنجامێک، پێویستە بە رووحێکی وەرزشییەوە دەست بخەینە ناودەست و رێز لە را و بۆچوونە جیاوازەکانمان بگرین و یەکتری قبووڵ بکەین.. پێویستە ئەم چەمک و لۆژیکە بە کرداری جێبەجی بکەین..

ژیان زۆر لەوە گەورەترە، کە بە قین و مشتومڕ و شەر و ناخۆشی و ناتەبایی و دڵشکاندن و هەستبریندارکردن و لێکدابڕان و توانج و پلاری ناشیرین بەسەربەرین.. پێویستە هەردەم بە دوای ئەو لۆژیکەدا بگەڕێین کە کۆمان دەکاتەوە.. نەک ئەوەی کە لێکمان دەکات.

(گاندی) دەڵێت:"جیاوازی لە بیروڕادا، نابێت دوژمنایەتی لێبکەوێتەوە.. گەر وابوایە من و ژنەکەم دەبووین بە سەرسەخترین دوژمنی یەکتری"
من ئازادم.. موڵک و کۆیلەی کەس نیم.. ملکەچی هیچ ئایدۆلۆژیایەکی حیزبی نیم، تا ناچاری بیر و باوەڕ و پرۆگرامێکی سنوورداربم.. مافی خۆمە کە بە ئەوپەڕی ئازادی و راشکاوییەوە گۆزارشت لە را و لە بیرۆکە و لە بۆچوونەکانی ناخم بکەم.. بڕیاری پێویست و دروست بدەم.. هەرکەسێکیش بیەوێت را و بۆچوونەکانی خۆی بەسەرما بسەپێنێت رەتی دەکەمەوە.. بەڵام لە هەمان کاتیشدا سنووری ئازادی کەسیش نابەزێنم.. را و بیرۆکە و بۆچوونەکانی خۆشم بەسەر کەسدا ناسەپێنم. رێز لە رای جیاواز و لە رەخنەی بەجێ دەگرم.. سوودیش لە هەر را و بیرۆکە و بۆچوونێکی جیاوازی کەسانی تر وەردەگرم.. بە رەشیش ناڵێم سپی□ و بە تاڵیش ناڵێم شیرینە.
بیر و باوەڕ و بیرۆکە و بۆچوونیش دەقی نەگۆڕ و پیرۆزنین، تا شایەنی گۆڕان و دەستکاری و رەخنە نەبن.. راستییەکی هاشا□□ن□گر□ ک□ مر□ق ل□ هەموو شتێکدا کامڵ و پێرفێکت نییە.. دیارە کە هەموومان کەموکوڕیمان هەیە و هەڵەش دەکەین.
بۆ بە گشتیکردن و خووپ□وگ□رتن بە پرەنسیپی یەکتری قبووڵکردن و رێزگرتن لە را و بیرۆکە و بۆچوونی جیاواز، پیویستیمان بە فێربوون و خوێندنی ئەدەبی جیاواز هەیە.. پێویستە ئەم بابەتە بخرێتە پرۆگرامەکانی خوێندنی قوتابخانەکانی بنەڕەتی و ئامادەیی و زانکۆکانەوە.. منداڵەکانمان، گەنجە کوڕ و کچەکانمان، بە شێوەیەکی پەروو□ردەیی و کرداری لەسەر ئەم پرەنسیپە گرنگە رابهێنین.. تا ببێت بە خوو یەکی پەسەند و جوانیان.. چونکە دەقگرتن بەم پرەنسیپەوە، رەنگدانەوەیەکی ئەرێنیی دەروونی و رەفتاریی لە ژیانی تاکەکانی ئ□م□□□ و داهاتوودا دەبێت. کۆمەڵگایەکی تەبا
و بەختەوەر، بەری پەروو□ردەکردنێکی دروست و ئاراستەکردنێکی راستی تاکەکانیەتی. کە یەکتری قبووڵدەکەن و بڕوایان بە فرە را و

بەچوونی جیاواز هەیە.
بە داخەوە، لە ئەمڕۆدا کەسانێک بە هەر ڕێگایەکەوە بێت، دەیانەوێت خۆیان بسەپێنن و را و بیرۆکە و باوەڕ و بۆچوونەکانی خۆیان بەسەر کاسانی تردا بسەپێنن.. کەچی گوێ بە را و بۆچوون و ڕەخنەکانی کەسانی ترن ناگرن و ڕەتیان دەکەنەوە.. ئەمانە لەگەڵ ئەو لۆژیکەدان:"یا لەگەڵم بە.. یان دژم بە" بێگومان ئەمە چەمک و لۆژیکێکی هەڵەیە و زیانێکی زۆری لێدەکەوێتەوە. چونکە تووشبووانی ئەم نەخۆشییە کوشندەیە، لە خۆبایی و توندڕەو و دەمارگیر و کەللەڕەق و خۆپەرستن و کەس نەویستن، تەنها و تەنها را و باوەڕ و بۆچوونەکانی خۆیان بە راست دەزانن، بەرگەی دیالۆگ و گفتوگۆ و ڕەخنە ناگرن.. را و بیرۆکە و بۆچوونە جیاوازەکانی کەسانی تر قبووڵناکەن، گەر بشزانن هەڵە و ناراستیشن، هەر سوورن لەسەر هەڵەکانیان. وەکوو ئەم چیرۆکە وایە:
“دوو کەس بە ڕێگایەکدا دەڕۆن.. لە دوورەوە شتێکی ڕەشیان بینی.. کەسی یەکەم دەڵێت: ئەوە قەلەڕەشە.. کەسی دووەم دەڵێت: نەخێر ئەوە بزنێکی ڕەشە.. کە لە شتە ڕەشەکە نزیک دەبنەوە.. قەلەڕەش بوو.. بە بەرچاویانەوە هەڵفڕی.. یەکەم وتی: نەموت قەلەڕەشە.. دووەم وتی: بشفڕێت هەر بزنە..”
بەڵێ ئەمە کەللەڕەقی و سووربوونێکی کوێرانەیە، لەسەر رایەکی ناڕاست و هەڵە. ئەم کەسانە هێندە لەخۆبایی و کەللەڕەقن. ڕەنگە ئەفلاتوون و سوکراتیش بە شاگردی
خۆیان نەزانن.. گەر کەسانێکی تر بە رایەکی جیاواز و بە بەڵگەشەوە راستییەکانیان بۆ بسەلمێنن، ئەوان ڕەتی دەکەنەوە و هەر بڕواکان و بڕیارەکانی خۆیان بە راست دەزانن.. بەڵکوو ئەو را جیاواز و ڕەخنەگرانە دەخەنە لیستی ناحەزەکانیان و بە دەیان وشەی ناشایستە دەخەنە پاڵیان، وەکوو: رقیان لەمانە، دژمانن، ئیرەییمان پێدەبەن، هیچ لەبارن، نەخوێندەوارن، تێناگەن، هیچوپووچن، چەنەبازن، خۆدەرخەرن...هتد.

بۆ برایانی بەڕێزمان، بە رقیان لەتانە و بە دژ و دوژمنیان دەزانن؟هەر لەبەر ئەوەی کە ئەوان هاوڕا و هاوبۆچوونتان نین و بیر و ڕاو و بۆچوونی جیاوازی تریان هەیە؟ بۆ ئەو وشە ناشیرینانە دەدەنە پاڵیان؟ بۆ هەمیشە خۆتان بە تەواو و راست و زانا دەزانن و ئەوان و کەسانێکی تر بە نەزان و ناتەواو و ناڕاست دەزانن.. بۆ بە چاوێکی کەمتر لە کەسانی تر دەڕوانن..؟!
شاعیری سودانی محەممەد میفتاح فەیتووری دەڵێت:

ئی برام، رووی ختم لورمگ
ن من خوزم و ن توش زیت
هر یک مانگ لسر ئم و
لسر کونج و دواریش هدت

ب تووشبووانی ئم پتای د‌‌ین.. تا زوو چارسری ختان بکن و ب ختاندا بچنو. ئگینا ئم نخشی تووشی گل نخشیی ترتان دکات وکوو:

نرگزی، لخبایی، رشبینی، ل هموی کوشندتر تووشی ئنفلنزای خبزل زان دبن.. ئم نخشیش کوشندی و سرتان دخوات.

ئم پتای تووشی گل ل دستداران و سرکردکانیش بوو.. یکک لوانش ئردگانی سرک کماری تورکیای زیندانستان.

هر وکوو، نووسر و شرڤکاری سیاسی تورکی (یاڤوز ئاجار) دت:" ئردگان کار بم قسی دکات.. یا لگم ب.. یا دژم ب.. گر دژمیت.. ت شاینی ژیان نیت"

بی ل سایی ئم سیاست نالژیکیی ئردگان، تورکیا بوو ب زیندانستان.

رژمی تورکیا هموو میدیاکان و هکانی راگیاندنکانی قورخکردوون. میدیا و راگیاندنی ئپزسین ل تورکیادا قدغن و بوونیان نیی.. ئوانی ک وتیان ئردگان پت خوار داناو. ل بندیخانندا خیان بینییو و قورسترین سزادراون.

شان تکنکان و تشیسکان و برماوخرکانی دیکتاتری فسفس پاوانی گبگیش سدام حوسن، دیانووت:" گر سدام وتووبتی.. واتا عراق وتوویتی" وکوو ئوی ک قسکانی سدام دقکی یاسایی پیرزبت. کس بی نبوو سرپچی بکات.. پستی چندین کسیان گیاند دبخان، لسر ئوی وتیان وا نیی و فرموودکی سرک هی.

ب داخو، ک تا ئم ش رخن لای ئم لژر تیغ داید.. رخن و سرنج و بچوونکانیش ب هسنگاندنی و شرڤکردن و شیکردنوی هر بابتک،

رخنی بابتیان نین و ب پی پورکان و بنماکانی رخن نین. هشتا رخن لای ئم نبوو ب ئکادیمی و پسپری و پیشیی.. ئم بابتکی ترن.

گر رخنگر را و بیر و بچوونکی جیاوازی هبت و لاین نرنی و لاوازکانی هر بابتک یا هرکس و لاینک دیاری بکات. گر ب بگشو بیان سلمنت، خاون بابتک یا ئو کس و لاینن، دیخن لیستی رشو و ل نو کوانی دژ و

ناحەزەکانی خۆیان دایدەنێن.. بەوەش تاوانباری دەکەن کە رقی لێیانە بۆیە رەخنەی لێگرتوون. ئەمان دەیانەوێت بە شان و بال□یاندا هەڵبدات، نەشڵێت بەری چاوتان کلی پێوەیە.. ستایشی خۆیان و بال□ت□کانیان بکات و (سەد لە سەد) یان بۆ دابنینت.

لە راستیدا، رەخنەی بەجێ، نەک رەخنەی رووخێنەر، هۆی راستکردنەوەی هەڵە و خاڵە لاوازەکانە.. ئاماژەدانیشە بە لایەنە جوان و ئەرێنییەکان، کە دەبێتە هاندەر بۆ باشتربوون و بۆ پێشکەوتن و بۆ داهێنان.. نووسەر و رۆشنبیری راستی دان بە هەڵەکانیدا دەنێت و سوود لە رای جیاواز و بۆچوونەکانی رەخنەگر وەردەگرێت.

بەڵام ئەوانەی کە هەموو را و بۆچوونێکی جیاواز رەتدەکەنەوە و دان بە هەڵەکانیاندا نانێن و بە هیچ کلۆجێک نووسینەکانیان بە شایەنی رەخنەلێگرتن نازانن، سوورن لەسەر بیروڕای خۆیان، مەبەستیشمان بیروڕا و بۆچوونە هەڵەکانیانن. ئەم کەسانە بە (دوگماتیکی: وشەیەکی یۆنانییە) ناودەبرێن. بە واتا ه□□ش مەییو، یا ئەقلیەتێکی رەقی وەک بەرد.. کە نەرم بوونی نییە.. (کەسێتی دوگماتی) نکوڵی لە راستییەکان دەکات. خۆی بە راسترین و زاناترین و هۆشمەندترین کەس دەزانێت.. بەو نالۆژیکەش کاردەکات:"یا لەگەڵ بە.. یا دژم بە" تەنات بوار بە میانڕەویش نادات.

لە کۆتاییدا، دەمەوێت ئەوە بڵێم، کە لەم نووسینەمدا، مەبەستم لە کەسان و لایەنێکی دیاریکراو نییە.. پێویستە دانیش بەم راستییەدا بنێین، کە هەموومان هەڵەدەکەین. گرنگ ئەوەیە هەست بە هەڵەکانمان بکەین.. سوورنەبین لەسەر هەڵەکانمان.. هەوڵی راستکردنەوەیان بدەین و دووبار□ی□ن نەکەینەوە.. لۆژیکی" یا لەگەڵم بە.. یا دژم بە" رەتبکەینەوە.. وا نەزانین ئەوانەی هاواڕا و هاوبۆچوونمان نین.. دژ و دومنمانن.

ئەوەش بزانین کە توندڕەوی و دەمارگیری و کەلەڕەقی، هاوسەنگی مر□ق ت□کدەدەن.

هاوڕێ و خۆشەویست و دۆستانمان لێ دوور دەخەنەوە، ئەم خەسڵەتانە ناپەسەندن و ناشیرینمان دەکەن و پایە و رێزی کەسایەتیمان دێننە خوارەوە. با بە سینگێکی فراوان و بە دڵێکی پاک و گەورەوە رەخنە بگرین و وەربگرین، دوور لە توانج و هەست برینداركردنی یەکتری. با رێز لە را و لە بیر و بیرۆکە و لە بۆچوونە جیاوازەکانی یەکتری و کەسانی تر بگرین. با یەکتری قبوول بکەین و رێز بۆ یەکتری دابنێین.. با هاوڕێتی و دۆستایەتی و پەیوەندییەکانی نێوانمان بە خۆشەویستی و دڵسۆزی

ئاوبدەین و شیرینتریان بکەین.. با لە زمانی زبر دووربکەوینەوە و هەمیش ب□ زمانی گوڵ بدوێین.. هەموو ئەمانە نهێنی و کلیلی هاوسەنگی و سەرکەوتنمانن لە ژیانماندا.

رەزا شوان

نەرویج: ۱۱/۸/۲۰۱۹)

ناوی کورتە فیلمە چیرۆکییەکانی فیستیڤاڵی فیلمی منداڵانی ئیسفەهان راگەیەندرا

مەنووچێهر جیهانی ـ ناوەکانی کورتە فیلمە چیرۆکییەکانی وەرگیراو لە بەشی نەتەوەیی و نێونەتەوەیی سیودووهەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران راگەیەندرا.

بە پێی راپۆڕتی لێژنەی پەیوەندییەکان و راگەیاندنی سیودووهەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران، ناوەکانی کورتە فیلمە چیرۆکییەکانی وەرگیراو لە بەشی نەتەوەیی و نێونەتەوەیی سیودووهەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران راگەیەندرا.

دەستەی هەڵبژاردنی بەشی نەتەوەیی سیودووهەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران، پێکهاتوو لە “جەواد حاتەمی” ، “حوسێن شێخولئیسلامی” ، “نادرە تورکەمانی” ، “سوهەیل موەفەق” و “حامید جەعفەری”، بە رێژەی 10 کورتە فیلمی چیرۆکییان هەڵبژارد کە ناوەکانی ئەوانە بەم پێیەی خوارەوەیە:

کورتە فیلمە چیرۆکییەکانی بەشی نەتەوەیی:

1 ـ “کوڕی دەریا” لە دەرهێنان و بەرهەمهێنانی “عەباس جەلالی یەکتا” بەرهەمی ناوەندی پەرەپێدانی سینەمای بەڵگەیی و ئەزموونی.

2 ـ “سورخابی” لە دەرهێنانی “مورتەزا ئاسمانی” و لە بەرهەمهێنانی “مەجید عەباسی”.

3 ـ “هەڵووچە وەحشییەکان” لە دەرهێنان و بەرهەمهێنانی “فەرید

هاشمزادە” بەرهەمهێنراو لە رایەڵەی کەناڵی پارێزگای فارس.
4 ـ “زەنگی کۆتایی” لە دەرهێنان و بەرهەمهێنانی “حەیدەرعەلی رەحمانی قەهدریجانی” بەرهەمی ئەنجومەنی سینەمای لاوانی ئێران نووسینگەی نەجەفئاباد.
5 ـ “سیفر کەلوین” لە دەرهێنانی “سوبحان واقعی” و “عەلی فەیزیپوور” و لە بەرهەمهێنانی “مەهدی سالم” بەرهەمی رایەڵەی کەناڵی ئومێد.
6 ـ “بێز کردن” لە دەرهێنانی “میلاد محەمەدی” و لە بەرهەمهێنانی “حوسێن دارابی” بەرهەمی گروپی هونەریی کات.
7 ـ “چیرۆکی داهاتوو” لە دەرهێنانی “مەیسەم مەلکی پوور” و لە بەرهەمهێنانی “محەمەدحوسێن بزورگیراد” بەرهەمهێنراو لە دامەزراوەی سینەمایی عەمار.
8 ـ “بێ سیم” لە دەرهێنانی “محەمەدحوسێن ئەمانی” و لە بەرهەمهێنانی “حوسێن دارابی” بەرهەمی ناجی هونەر و باشگای فیلمی سوورە.
9 ـ “بێ ئەمیر” لە دەرهێنانی “جەواد حوکمی” و لە بەرهەمهێنانی “محەمەدڕەزا خیرەدمەندان”.
10 ـ “هاوکلاسی” لە دەرهێنانی “موجتەبا حەیدەری” و لە بەرهەمهێنانی “حوسێن دارابی” بەرهەمی گروپی هونەریی کات.

هەروەها دەستەی هەڵبژاردنی بەشی نێونەتەوەیی ئەم فیستیڤاڵە پێکهاتوو لە “جەماڵ ئومید”، “محەمەد حەمیدی موقەدەم”، دوکتۆر “رائید فەریدزادە”، “فەرزاد ئەژدەری” و “حامید سولەیمانزادە”، بە ڕێژەی 9 بەرهەمی کورتەفیلمی چیرۆکییان لە بەشی نێونەتەوەییدا هەڵبژاردووە کە ناوەکانی ئەوانەش بەم پێیەی خوارەوەیە:

کورتە فیلمە چیرۆکییەکانی بەشی نێونەتەوەیی:
1 ـ “زەلکاو” Bog Hole لە دەرهێنانی “تارفین ئایێرسن” لە وڵاتی نەرویژ.
2 ـ “چەرخ چەرخ” Cycle-Cycle لە دەرهێنانی “یونیچی کانایی” لە وڵاتی ژاپۆن.
3 ـ “ئەوینی سینەما” In Love With Cinema لە دەرهێنانی “عسگەر نێراکان” لە وڵاتی قێرقیزستان.
4 ـ “نۆ هەنگاو” Nine Steps لە دەرهێنانی “موسێس رۆمێرا” لە ئیسپانیا.
5 ـ “لێرەی” You’re Here لە دەرهێنانی “میخائیل پیلیسکۆ” لە وڵاتی رووسیا.

6 – "تەپوتۆز" The Dust لە دەرھێنانی "دیل ریدیۆز" لە کۆماری لێتۆنی.
7 – "رۆناڵدۆ" Ronaldo لە دەرھێنانی "ریسیپ بێزگۆز" لە وڵاتی تورکیا.
8 – "کەوشی بزماری" Cleats لە دەرھێنانی "عەبدوڵڵا شاھین" لە وڵاتی تورکیا.
9 – "مایا" Maja لە دەرھێنانی "ماریانا یانکۆویچ" لە وڵاتی دانیمارک.

سیودووھەمین خولی فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران ICFF بە بەرپرسیاریی "عەلیڕەزا تابێش" لە بەشەکانی فیلمی درێژی چیرۆکی، کورتە فیلمەکانی چیرۆکی، وێب سێری، فیلمەکانی ئەنیمەیشێنی درێژ و کورتە فیلمەکانی ئەنیمەیشێن لە رۆژانی 28ی گەلاوێژ تا 4ی خەرمانانی 1398ی ھەتاوی رێکەوتی 19 تا 26ی ئۆگۆستی 2019ی زایینی لە دوو بەشی "نەتەوەیی" و "نێونەتەوەیی"دا لە شاری مێژوویی ئیسفەھان لە وڵاتی ئێران بەڕێوەدەچێت.

بۆچی وەداد حسین تان تیرۆرکرد ؟ … شوانە حەسەن ئەبوبەکر

دوای ئەو زنجیرە تیرۆرەی لە ھەرێمی کوردستان ڕوو بەڕووی ڕۆژنامەنووسان و چالاکوانانی کۆمەڵگەی مەدەنی و ئازادیخوازان دەکرێتەوە لەلایەن ھەردوو حیزبی دەسەڵاتداری یەکیەتی و پارتی، بەداخەوە دواتر ھەرچۆنێک بێت کەیسەکانیان لەلایەن دادگاکانەوە وندەبێت، بۆیە دەبێت بگەینە ئەو بڕوایەی کە پشت بەستن بە یاسا بۆ یەکلایکردنەوەی کەیسەکان، ھەڵەیەکی گەورەیە.
بەیانامەی فراکسیۆنە پەرلەمانیەکان و، دروستکردنی لیژنەی دەسەڵات، چاوەڕوانی ئەنجامێکی دڵخۆشکەری لێناکرێت.

لە ئەزموونمان لەگەڵ ئەم دەسەڵاتە ئازادی کوژ و کورد کوژو ڕۆژنامەنووس کوژە تێیگەیاندین لیژنەکان و بەیانام□کان و

ئیدانەکردنەکان، نەیتوانی هیچ یەک لەو تاوانانە ئاشکرابکات کە دژی رۆژنامەنووسان و ئازادییەکانی تاکی کورد کراوە.

کوشتنی ڕۆژنامەنووسان زنجیرەیەک کوشتنە لە شوێنێکدا دەست پێدەکات و کۆتاییەکەی دیار نیە. ئەم زنجیرە کوشتنە بەو شێوە چەتەییەی دەسەڵات، بڕوایەکە لەناو بیرکردنەوەی دەسەڵاتدا هەیە بێگومان ئەوانەی ئەم کارانەیان لێدەوەشێتەوە، بریتین لەو هەرچی و پەرچیانەی، هیچ خەونێکی گەورە، هیچ فەرهەنگێک و کلتورێکیان نیە. لە بێ فەرهەنگی و بێ کلتوریدا دەبنە پاسەوانی سیستەمە داپ□س□نەرەکان. هەمیشە ئەم"هەرچی و پەرچی"یانە دینەمۆیەکی بەهێزن بۆ برەودان بە سیستەمە سەرکوتکەرەکان. ئەوانە بەشێکی ناو کۆمەڵگەن و لە ئاستی خوارەوەن و شتێکیان نیە لەدەستی بدەن. لە بێ فەرهەنگیدا تەواوی ئەو کارە نامرۆڤانانە دەکەن پێیان دەسپێدرێت و دەبنە دەردێکی کوشندە بۆ کۆمەڵگە و، پارێزەری سیستەمە بیمارەکان. تیرۆرکردنی (وەداد) بەو شێوە دڕندانەیە، هەرگیز بە دەستی کەسانێک نەکراوە خاوەن فەرهەنگ و کلتوربن. بەدەستی ئەو "هەرچی و پەرچی"یانە کراوە کە بێ فەرهەنگن و، پارێزەری سیستەمێکی بیمارن. تیرۆرکردنی رۆژنامەنووسێک بەو جۆرە ، لەلایەن کەسی ئاساییەوە ئەنجام نادرێت، لەلایەن هەرچی و پەرچییەکانەوە ئەنجام دەدرێت کە سەر بەدەسەڵاتن.

ئێمە ناڵێن وەک ساڵانی ڕابردوو دیسان ئەمساڵیش با لیژنەیەک بۆ یەکلایکردنەوەی ئەم کەیسە دابنرێت، چونکە بروامان بەو پەندە روسییەکە دەڵێت: "هەرکارێک ویستت سەرنەگرێت، لیژنەی بۆ دابنێ." لیژنەکان چاوەروانی یەلاکیکردنەوەی کەیسەکانیان لێناکرێت و، کەیسەکان وندەکەن. بەیاننام□انەی فراکسیۆنەکانیش تەنها وەک هەڵوێستێک وەردەگرین. دادگاکانیش جێگای بڕوا نین و، ناتوانن سەربەخۆیی خۆیان بپارێزن. کەوایە کێ هەقی تیرۆرکردنی شێوە دڕندانەکەی ئەو رۆژنامەنووسە یەکلایی دەکاتەوە.

لە ئێستادا پێویستە ڕوو لە (پەکەکە) بکەین و بپرسین: ئایا ئەو رۆژنامەنووسە کە سەر بە دەزگاکانی ئەوان بووە، وەلائیشی بۆ ئەوان بووە، تیرۆرکردنی بەو جۆرە جێگای بێدەنگییە دوای ت□پ□□□ینی چەن ساڵ دەبێت ئەو هێزە بەهەر شێوەیەک بووە هەقی ئەو رۆژنامەنووسە وەربگرێتەوە. بکوژەکانی ئەو رۆژنامەنووسە، کە بریتین لە کۆمەڵێک هەرچی و پەرچی و، شێوازی کوشتنەکەی هەرچی و پەرچی بوونیان دەردەخات، شایەنی ئەوەن لەسەر کوشتنی ئەو رۆژنامەنووسە لەم کۆمەڵگەیە دوربخرێنەوە و رێگایان پێنەدرێت، لەوەزیاتر ژینگەی ئەم

کەمەڵگە لە بەر خاتری پاراستنی دەسەڵاتێکی بیمار پیس بکەن.

پەکەکە ئەگەر چیتر بێدەنگ بێت، سبەی هەمان ئەو گەنج و ڕۆژنامەنوسانەی لەو سنوورە بروایان بە ئازادی هەیە و، وەلائیان بە دەسەڵات نیە، تووشی هەمان دۆخ دەبنەوە. بروای تەواوم بەوە هەیە، پێویستە پەکەکە بە شێوەیەکی ڕژد هەقی (وەداد) بسەنێتەوە و چاوەرێی کەمپین و بەیاننامە و دادگا نەکات چونکە چەن ساڵە وەک ئەمە ئاگادارین ئەو کەیسە بەلاڕێدادەبرێت بەو پاساوە. ئیدی ئەو شتانە لەم هەرێمە مانایان نەماوە. ناشکرێت پەکەکە وەک هێزە ترسنۆکەکانی باشور چیتر بێدەنگ بێت و هەروا رووداوێکی خەمهاوەر بەسەریدا تێبپەڕێت. ئەوانەی (وەداد)یان بەو شێوازە دڕندەیە تیرۆرکرد، شایەنی ئەوەن ژیانیان لێ بسەنرێتەوە.

شوانە حەسەن ئەبوبەکر

هۆنراوە بۆ منداڵان.. کەو.. رەزا شوان

کەو

من کەوم پەڕ نەخشینم
جوان و رووخسار شیرینم
شامەلی کوردستانم
ژینگەمە و نیشتمانم
هۆگری کەژ و کێوانم
کانی و دۆڵی کوێستانم
دەنگم زوڵاڵ و خۆشە
زۆر کەس بۆی بە پەرۆشە
قاسپە قاسپم بەیانیان
لەگەڵ بلوێری شوانان
ئاوازێکە بێ وێنە
زۆر خۆش و خەمڕەوێنە
راوکەر وازم لێ بێنە

ساچمە و قەفەز بشکێنە
با بژیم بە ئازادی
بە دڵخۆشی و بە شادی
نەرویج: ٢٠١٩